

# KEHITTÄMISTEHTÄVÄ RUOKA-APU



30.4.2014 Hilde Paco sosiaalityön  
opiskelija Lapin yliopisto

# ONGELMAN MÄÄRITTELY

- Lähtökohdat:
- Yhä useammat ruoka-avun piirissä Suomessa
- Tuloerot ja eriarvoisuus lisääntyneet
- Ongelmat moninaistuneet
- Julkinen sektori ei kykene tarjoamaan riittävästi tukea
- Tukien alhainen taso, hajanaisuus, epäselvyys

# TUTKIMUSKYSYMYS

- Mikä on ruoka-avun merkitys hyvinvointivaltiossa ja miten ruoka-aputoimintaa voidaan kehittää niin että se tukee/täydentää julkisen sektorin toimintaa ja lisää ihmisten hyvinvointia, negatiivisten vaikutusten sijaan

# RUOKA-APU TUTKIMUS ROVANIEMELLÄ/KEMISSÄ

- SPR ruoka-avun jakamisen aloitus Rovaniemellä ja Kemissä maaliskuu/kuukausi
- Rovaniemellä ensimmäisessä ruokajaksossa jaettiin avoin kyselylomake, johon osallistui 43 Vastaajaa, 13 Miestä, 27 Naista, 3 ei ilmoittanut sukupuoltaan
- Iältään miehet 35-63 -vuotiaita, naiset 27-68 – vuotiaita
- Tämän lisäksi käytössäni oli kirjemateriaali jolla ihmiset ovat hakeneet ruoka-apua Rovaniemellä ja Kemissä, Rovaniemellä kirjeitä tuli 4 kpl ja Kemissä 17 kpl sekä puhelinpäivystäjien kirjaamat tiedot minkä vuoksi hakijat hakevat ruoka-apua



# ONGELMAAN LIITTYVÄN ILMIÖN KUVAAMINEN TUTKIMUKSEN AVULLA

- Mitä on köyhyys
- Suomalaisten hyvinvointi 2010 -luvulla
- Toimeentuloturvan pulmat ja aukot
- Ruoka-apu vastauksena toimeentuloturvan aukkokohtiin

# MITÄ ON KÖYHYYS?

- "Köyhyys pienten tulojen ja alhaisen elintason samanaikaisuutta." Suhteellinen/absoluuttinen köyhyys?
- Köyhyysrajat myös ongelmallisia  
(Siiki 2008, 136)
- Nälkä suhteellista?
- -> ei pelkästään riittävä oikeus kaloreihin vaan tulla myös sosiaalisesti hyväksytyksi ja olla mahdollisuus syödä samoin kuin yleisesti yhteisössä  
(Silvasti 2008, 248 - 249)

# SUOMALAISTEN HYVINVOINTI 2010 - LUVULLA

- Hyvinvointi lisääntynyt mutta eriarvoisuus kasvanut  
-> Tuloerot ja suhteellinen köyhyys koko ajan kasvaneet kuluneen 15 vuoden aikana
- Etenkin työttömien ja vähimmäisturvalla elävien keskuudessa köyhyys lisääntynyt
- 2000 -luvulla alle kouluikäisten lasten toimeentulovaikeudet lisääntyneet voimakkaasti, lapsiköyhyys 1970 -luvun tasolla
- Keskeistä hyvinvoinnissa hyvä terveys ja turvattu toimeentulo, myös osallisuus, sosiaaliset suhteet ja psyykinen hyvinvointi

(Vaarama ym. 2010, 278 - 281)

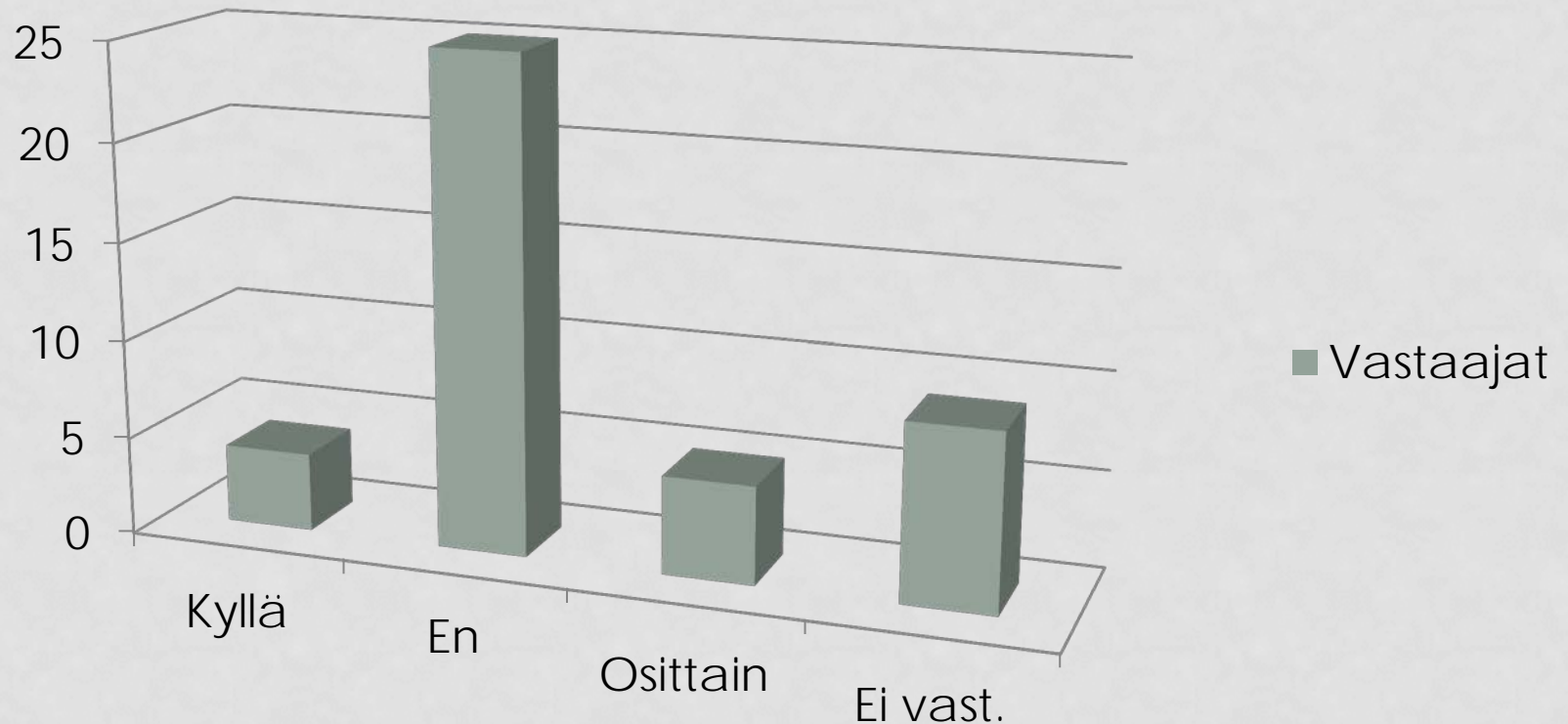
# TOIMEENTULOTURVAN PULMAT JA AUKOT

- Toimeentuloturvan hajanaisuus, vaikeaselkoisuus, epäyhtenäisyys
- Etuuksien alikäyttö, n. puolet etuuksiin oikeutetuista ei hae
- Taso jäänyt yleisestä tulokehityksestä
- (Särkelä & Eronen 2007, 95 – 96)
- **Diakoniatyön asiakkaat:**
  - Viimesijaisen toimeentuloturvan hidas reagoiminen vaihtuviin elämäntilanteisiin \*
  - Sosiaaliturvan hajanaisuus ja kankeus
  - Etuuksien matalan tason takia täydentäminen toisilla etuuksilla
  - Tietämättömyys oikeuksista, vaikeus tavoittaa viranomaisia, hakemiseen liittyvät hankaluudet
  - Viikkojen ja jopa kuukausien odotusajat \* (Juntunen ym. 2007, 179 – 185)
- **Ruoka-apua hakeneiden kokemuksia Myllypurossa** (Siiki 2008, 145 – 152):
  - Toimeentulotuen käytännöt vaikeaselkoisia
  - Toimeentulotukea ei saa kaikkiin menoihin



# KOETKO SAAVASI JULKISELTA PALVELUJÄRJESTELMÄLTÄ RIITTÄVÄSTI TALOUDELLISTA TUKEA?

## Vastaajat



# ESIMERKKEJÄ VASTAUKSISTA

- "Toimeentulotuki saisi olla 200 euroa enemmän" (Nainen, 49)
- "Kyllä. Mutta kuitenkin menot välillä yllättää kun tulee esim. kaikki isot laskut yhtä aikaa." (Nainen, 29)
- "Olen opiskelija joten tuen määrät ovat todella pienet. Vanhin poikani aloitti juuri lukion ja siihen en saa mitään apuja." (Nainen, 35)
- "Palvelujärjestelmä on mielestäni melko hyvä verrattuna esim. muihin valtioihin. Tuet ovat monesti pitkän byrokratian takana ja saattavat jäädä olemattomiksi." (Nainen, 31)
- "Toimeentulotukea on todella vaikea saada." (Nainen, 31)
- "En tällä hetkellä, tuet katkolla." (Nainen, 29)

# RUOKA-APU VASTAUKSENA TOIMEENTULOTURVAN AUKKOKOHTIIN

- Ruoka-apua jakavien organisaatioiden edustajat näkevät riittämättömän sosiaaliturvan/vuotokohtien eniten vaikuttavan ruoka-avun saajien tilanteeseen
- Ruoan hinnan nopea nousu vaikuttanut saajien määrän kasvuun, USA:ssa jo 23 milj. ruoka-avun piirissä

(Hänninen ym. 2008, 5 – 14)

- Asumismenojen nousu -> perusturva ei riitä kattamaan
- Myös Euroopan talouskriisi on lisännyt 75 % Euroopassa ruoka-apuun turvautuvien ihmisten määrää

(SPR:n v. 2013 tekemä eurooppalainen selvitys)

- Myös Suomessa talouskriisin myötä köyhimpien ahdinko lisääntynyt, EU -ruoka-apua saavien määrä ja diakonia-avustukset kääntyneet nousuun vuoden 2008 tienoilla

(Hiilamo & Karjalainen 2010, 104-105) 4 Hilde Paco sosiaalityön  
opiskelija Lapin yliopisto

# JATKUU..

- Ensimmäinen ruokapankki perustettiin vuonna Yhdysvalloissa vuonna 1967
- Suomeen ruokapankkitoiminta rantautunut Euroopasta laman jälkimainingeissa, ensimmäinen ruokapankki Tampereelle 1995,  
-> aluksi ajateltiin olevan väliaikaista
- Leipäjonot 1990 -luvulla laukaisivat julkisen köyhyys- ja nälkäkeskustelun, sittemmin tullut hiljaisesti hyväksytyksi, lehdistössä kirjoitetaan paljon mutta päättäjät vaikenevat
- Ruokapankkeja, leipäjonoja, EU-ruoka-apu ja kirkon diakoniatyötä

(Hänninen ym. 2008, 5 – 19)

# ONGELMAN ANALYYSI

- Ruoka-apu ja ruokapankkien toiminta
  - Keitä ovat saajat
  - Tarve
  - Vapaaehtoissektorin rooli
  - Ongelmat ja haasteet



# KEITÄ OVAT RUOKA-AVUN SAAJAT?

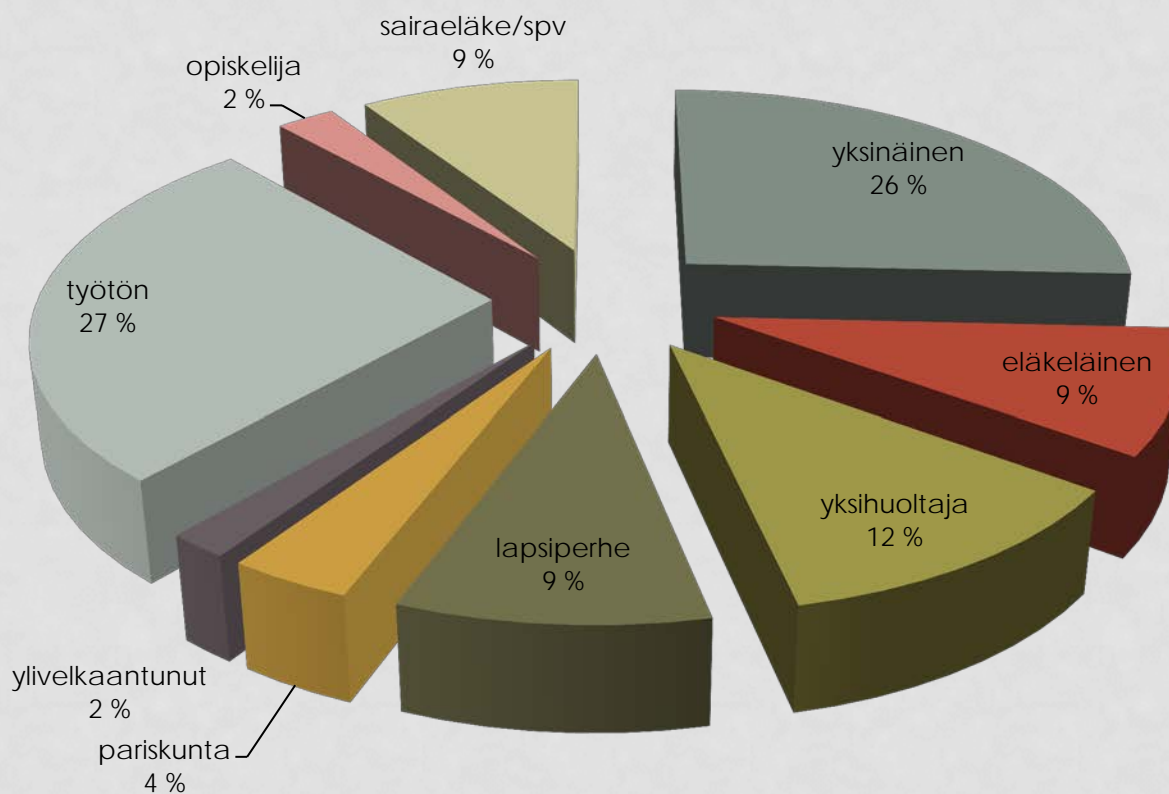
- Ei yhtenäinen ihmisjoukko, vaikka perimmäinen syy rahan puute
- Esimerkiksi välttämättömät menot voivat aiheuttaa tilanteen jossa joudutaan ravinnosta tinkimään
- Saajien taloudellista tilannetta ei voida kuvata yhtenäisesti esimerkiksi köyhyysrajan alittumisena (Hänninen ym. 2008, 11 – 12)
- Valtakunnallinen ruoka-apututkimus 2013-2014:
  - Haastateltu 3 400 ruoka-apua hakevaa ihmistä
  - Alustavat tutkimustulokset: keskimääräistä enemmän vuokralla asuvia, ikääntyneitä, yksinasuvia sekä yksinhuoltajaperheitä. Etelän kaupungeissa myös paljon maahanmuuttajia. (Huono-osaisin Suomi -tutkimus 2013-2014)

# KEITÄ OVAT RUOKA-AVUN SAAJAT?

- **Myllypurossa 2001-2003** tehdyssä tutkimuksessa suurimmaksi osaksi iäkkäitä; eläkeläisiä ja pitkäaikaistyöttömiä (Siiki 2008)
- **Huono-osaisin Suomi tutkimuksessa 2013-2014** tehdyt havainnot:
  - **Pääkaupunkiseudulla** tehdyssä tutkimuksessa suurin ryhmä yli 46 -vuotiaat, kuitenkin kolmasosa lapsiperheitä, joista kolmasosa yksinhuoltajia
  - Myös **Tampereella** kolmasosa oli lapsiperheitä, merkittävää on, että näistä puolet oli yksinhuoltajaperheitä
  - **Mikkelissä** joka neljäs lapsiperhe, näistä vajaa kolmannes yksinhuoltajia, suurin osa painottui myös iäkkäämpiin hakijoihin
  - **Porvoossa** eniten ruoka-avun hakijoita oli 45-64 -vuotiaissa, lapsettomia yli puolet
  - Kaikissa paikoissa heikko työmarkkina-asema leimaava piirre
- Myöhemmissä tutkimuksissa lapsiperheiden määrä lisääntynyt
- -> kertooko lapsiköyhyyden kasvusta?
- Rovaniemellä myös nuorempia hakijoita, erityisesti lapsiperheitä, joissa oli pieniä lapsia oli enemmän kuin muualla tehdyissä tutkimuksissa

# RUOKA-AVUN SAAJAT ROVANIEMELLÄ

## Ruoka-avun saajat



# TARVE

- **Ruoka-apua hakevat kokevat avun välttämättömäksi selviytymiselle** (esim. Tampereella lähes 90% vastaajista)  
(mm. Kainulainen 2012, Koivula ym. 2013)
- Myös Rovaniemellä ja Kemissä aloitettu ruoka-apu koettu hyvin tärkeäksi
- Työttömyys, sairaudet, velkaantuminen, mielenterveysongelmat ja pienet tulot ja pienet lapset nousevat esiin syistä
- Pienillä tuloilla vain varaa jokapäiväiseen ruokaan jne., ylimääräiset menot aiheuttavat suuria taloudellisia vaikeuksia \*
- Kirjeissä ja vastauksissa näkyvät myös aiemmin mainitut toimeentuloturvan puutteet, byrokraattisuus, vaikeaselkoisuus, hitaus, täydentävää toimeentulotukea vaikea saada

# MITÄ MIELTÄ OLET RUOKA-AVUN JAKAMISEN ALOITTAMISESTA ROVANIEMELLÄ?

- **Kaikki vastaajat hyvin positiivisia**
- "Todella hieno asia ja tärkeä apu monelle! Kannatan todella!" (Mies, 35)
- "Ruoka-avun jakamisen aloitus on hyvä asia. Olen monesti miettinyt milloin Rovaniemellä otetaan huomioon vähävaraiset lapsiperheet ja yksinhuoltajat. Vähävaraisia lapsiperheitä on paljon, nyky työtilanteet huomioon ottaen." (Nainen ,31)
- "Todella hyvä ja tärkeä asia. Ei mene hyvää ruokaa enää hukkaan/roskiin. Pienituloisen kuin minäkin on iso hyöty rahallisesti." (Nainen, 49)

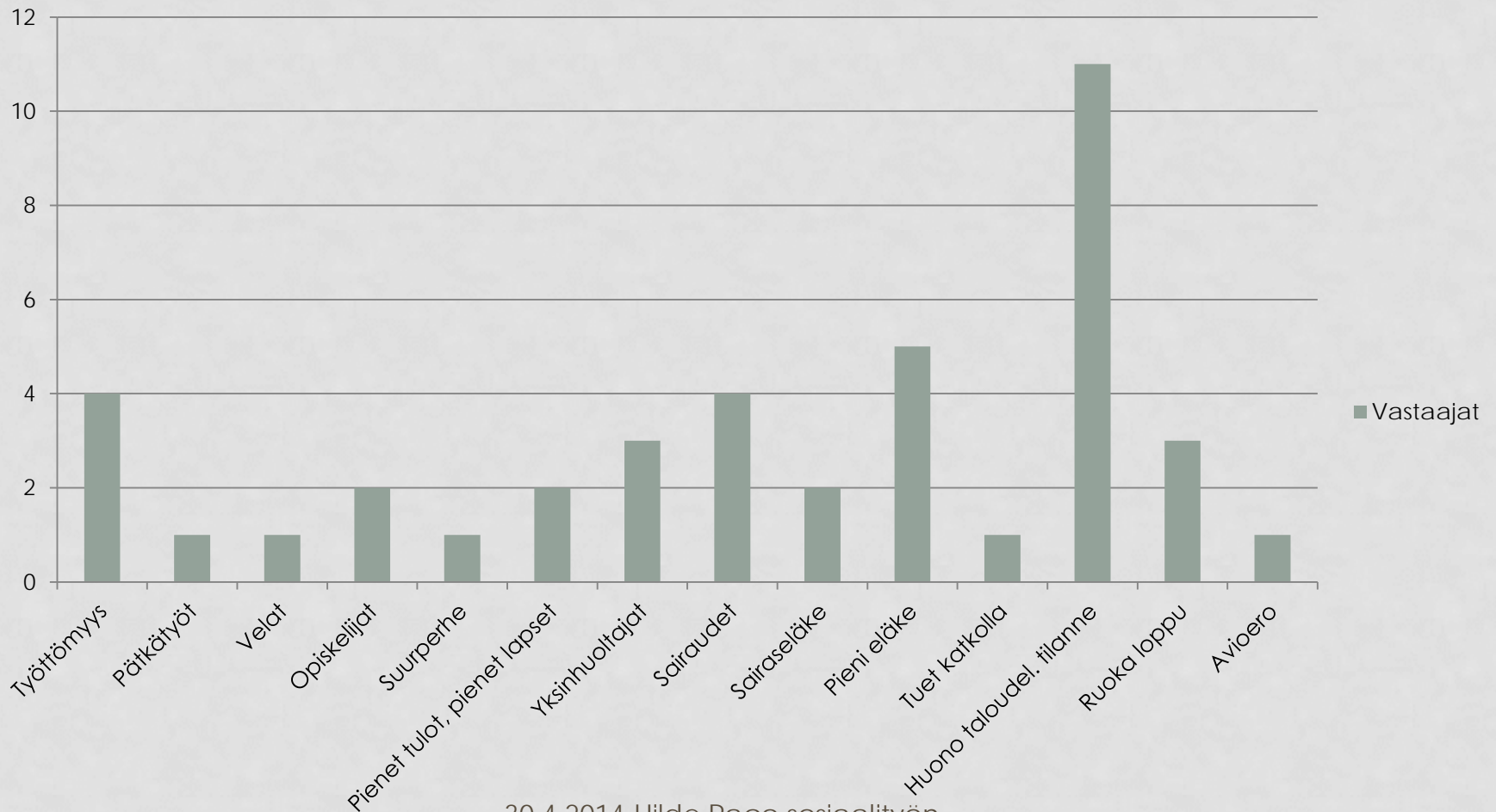


# JATKUU..

- "Sitähän on odotettu!!!" (Nainen, 61)
- "Työttömille erittäin tärkeä apu. Olen ollut työtön 1,5 vuotta." (Mies, 57)
- "Tämä on todella positiivinen asia. Ja iso kiitos, kun on mahdollisuus tällaiseen. Toivottavasti ihmiset ottavat avun vastaan ja tämä jatkuu pitempäänkin."  
" (Nainen, 38)
- "Hätään todella hyvä! 😊"

# MINKÄ VUOKSI HAKEUDUIT RUOKA- AVUN SAAJAKSI?

## Vastaajat



# ESIMERKKEJÄ SYISTÄ MINKÄ VUOKSI HAKEUDUTTU RUOKA-AVUN SAAJAKSI

- "Pätkätyöt ja epäsäännölliset tulot. Aina ei riitä rahaa kaikkiin pakollisiin menoihin. Tämä auttaa paljon." (Nainen, 31)
- "Vähävarainen ja juuri se aika kuusta kun ruuat käy vähiin" (Nainen, 27)
- "Nälissäni" (Mies, 50)
- "Kaikki apu on yksinhuoltajalle tarpeen" (Nainen, 27)
- "Ruoka loppu (tai oikeastaan kaikki). 2 eläkeläistä + yksi 36-v poika joka pitkällä sairauslomalla" (Nainen, 60)

# VAPAAEHTOISSEKTORIN ROOLI

- **SPR:n** ja yleisemmin **vapaaehtoissektorin rooli** olla paikkaamassa julkisen järjestelmän vuotokohtia ja täydentämässä julkisen järjestelmän puutteita.
- Vapaaehtoissektori ei korvaamassa julkista järjestelmää
- → erityisempi rooli kohtaamisessa kasvokkain ihmisten kanssa ja heidän kuulemisessaan
- → ei pelkästään paikkaajana tai täydentäjänä, mutta ansaitsevan myös oman paikkansa auttamistyön kentällä
- Haasteet: vapaaehtoistyöntekijät kohtaavat kohtuuttomia odotuksia ja näin väsyvät \*
- (Karjalainen & Saranpää, 2002)
- **Diakoniatyö:**
  - Tukee asiakasta integroitumaan takaisin julkisiin palveluihin
  - Ihmisen kokonaisvaltainen kohtaaminen
  - Asiakkaiden sosiaalisista ja taloudellisista oikeuksista, tuista ja velvollisuuksista kertominen
  - Yhteistyö julkisen sektorin ja muiden kolmannen sektorin toimijoiden kanssa
  - (Juntunen ym. 2007, 179 – 185)

# HAASTEET JA ONGELMAT

- Ruokajonossa oleminen koetaan häpeälliseksi
  - Lapsiperheet kokevat muita nöyryyttävämmäksi
- (mm. Kainulainen 2012)
- Leimautuminen, ihmisarvon puute, ei oman mieltymysten tai kulttuurin mukaista ruokaa
- Toisaalta esimerkki käytännön myötätunnosta, toisaalta voidaan katsoa heikentävän kansalaisen sosiaalisia ja taloudellisia oikeuksia
- Kanadassa ja USA:ssa liikeyritykset ottaneet ruokapankit haltuunsa
  - → syntyä jyrkästi eroavat luokkaperustaiset ruokavaliot
  - → kaupat voivat siirtää jätehuollon kustannuksia ruokapankkien maksettavaksi, imagoetu?
- Lähtökohdat epätasa-arvossa, köyhydessä ja elintarvikejärjestelmän puutteissa
- Oikeus ruokaan (Riches 2008, 23 – 41, Silvasti 2008, 256 – 256)



# HAASTEET JA ONGELMAT

*"Julkisen vastuun, tasa-arvon ja universalismin luonnehtima pohjoismaisen hyvinvoinnin eetos edellyttää sitä, että köyhyyden ja huono-osaisuuden ongelmat ja haaste pyritään ratkaisemaan osana julkista yhteiskunta- ja hyvinvointipolitiikkaa eikä niitä jätetä tarveharkintaisen köyhyyspolitiikan varaan"*

- Julkinen valta ei kiinnostunut tästä ilmiöstä
- → hyvinvointipolitiikan tueksi? (Hänninen 2008, 211 – 219)
- Mistä kertoo, että Suomi toisin kuin Ruotsi ja Tanska ottanut vastaan EU:n elintarvikeavun?

# JATKUU..

- "Ruokapankki on pankki, jota ei saisi olla. Se on hätähuuto. Toiminta lopetetaan heti, kun nälkä loppuu." (Ruokapankin esite)
- Huoli: Ruokapankkitoiminnalla pysyvästi autetaan tarpeessa olevia
- -> yksityisvastuu vahvistuu ja siirtyy julkiselta?
- -> Kirkon nälkäröyhä 1997: Tavoitteeksi köyhyyskysymykset uudelleen ja pysyvästi esiin politiikkaan, koko yhteiskunnan moraali

(Silvasti 2008, 250 – 251)

# HAVAINTOJA JA KEHITTÄMISEHDOTUKSIA

- Ruoka-aputoiminnan päämäärä tehdä itsensä tarpeettomaksi?
- Tärkeää että ei muodostu toimintaa joka korvaa julkisen sektorin tehtäviä
- Ei elintarvikejärjestelmän osaksi, yritysten hallittavaksi, esim. Kanada/USA
- Julkista sektoria tukevaa toimintaa esim. diakoniatyö
- Vastapalvelun mahdollisuus/Ihmisten toimintamahdollisuuksien tukeminen (Hänninen 2008, 215)

# JATKUU..

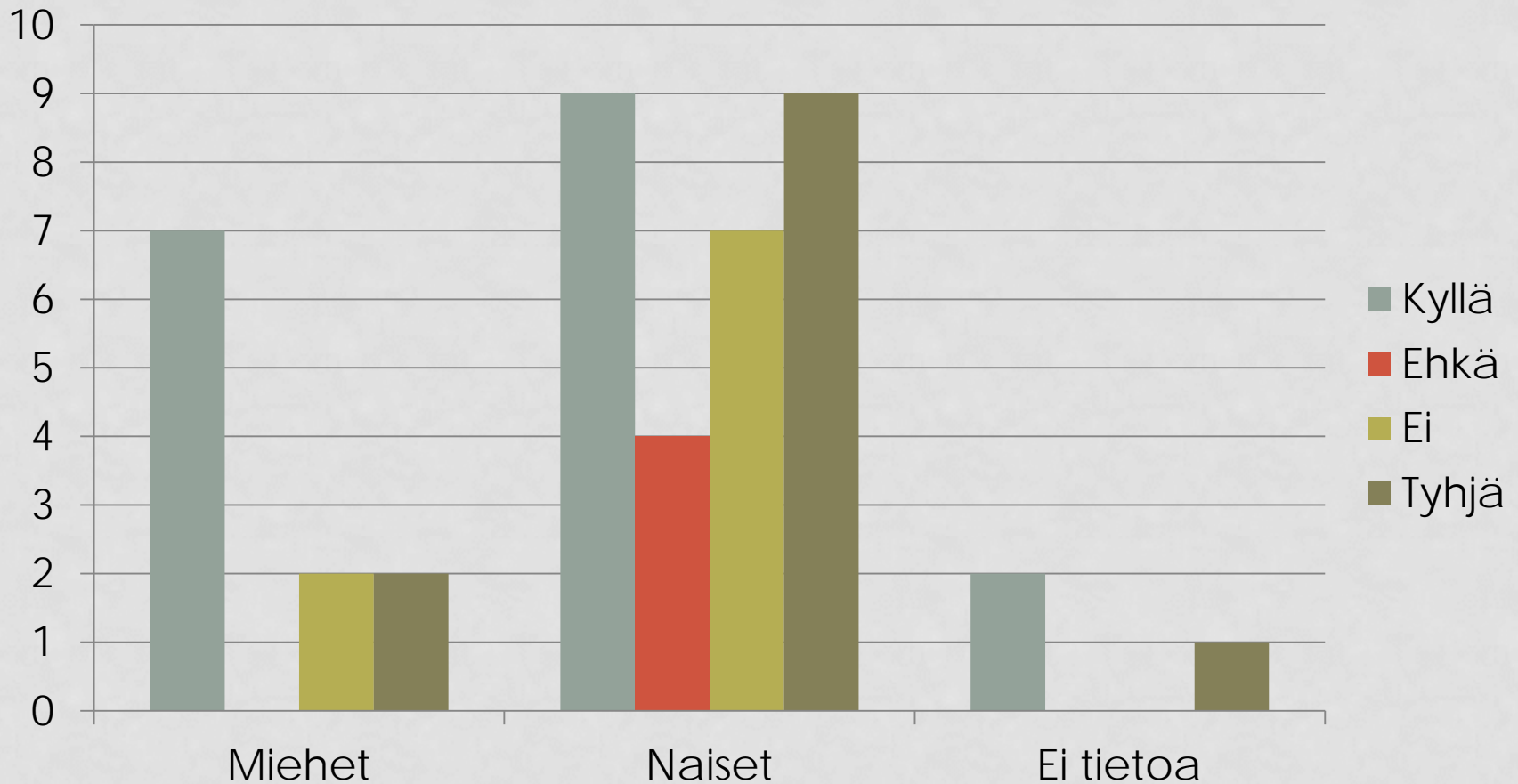
- Aktiivisesti pidettävä esillä huono-osaisten ääntä ja nostettava esiin julkisessa keskustelussa hyvinvointivaltion puutteita ja aukkoja
- Sosiaalisen tuen tarjoaminen
- Ohjaus palveluiden piiriin, yhteistyö sosiaalipalveluiden kanssa esim. diakoniatyössä

# KEHITTÄMISEHDOTUKSIA SPR RUOKAJAKELU ROVANIEMI/KEMI

- Sosiaalinen toiminta ruokajakelun yhteyteen, ihmiset myönteisiä tämän järjestämiselle
  - Kohtaamista, kahvittelua, infotilaisuuksia
- Neuvontaa ja ohjausta sosiaalipalveluista
  - Esimerkiksi sosiaalipalveluyhdyshenkilö tavattavissa, jolla olisi tietoa sosiaalipalveluista ja niiden hakemisesta, yhteistyö sosiaalitoimen, sosiaalityön laitoksen kanssa?
- Vastapalvelun mahdollisuus
  - Avuntarvitsijat mukaan auttamaan, esim. turvapaikanhakijat



# OLETKO KIINNOSTUNUT SOSIAALISESTA TOIMINNASTA ESIM. KAHVITTELUSTA TAI ERILAISISTA INFOISTA?



- "Vakava sitoutuminen avustustoimintaan ja hyväntekeväisyyteen vaatii sitoutumista materiaaliseen oikeudenmukaisuuteen ja siten poliittiseen muutokseen. Näiden käytännönläheinen pohdinta löytää oikean kuulijakuntansa vain silloin, kun se tavoittaa ne, joilla on valtaa muutoksen aikaansaamiseksi." (O'Neill 1995)

# LÄHTEET

- **Hiilamo**, Heikki & Karjalainen, Jouko 2010: Köyhät talouskriisin kurimuksessa. Teoksessa Taimio, Heikki (toim.): Hyvinvointivaltion suunta – nousu vai lasku? Tammerprint, Tampere
- **Hänninen**, Sakari & Karjalainen, Jouko & Lehtelä, Kirsi-Maria & Silvasti, Tiina 2008: Leipäjonoista ruokapankkeihin. Teoksessa Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko & Lehtelä Kirsi-Maria & Silvasti, Tiina (toim.): Toisten pankki. Ruoka-apu hyvinvointivaltiossa. Gummerus. Helsinki, 5 – 22.
- **Hänninen**, Sakari 2008: Ruokapankki – meidän pankki? Teoksessa Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko & Lehtelä Kirsi-Maria & Silvasti, Tiina (toim.): Toisten pankki. Ruoka-apu hyvinvointivaltiossa. Gummerus. Helsinki, 209 – 222
- **Julkunen**, Raija 2006: Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. Gummerus. Helsinki
- **Juntunen**, Elina & Grönlund, Henrietta & Hiilamo, Heikki 2006: Viimeisellä luukulla. Tutkimus viimesijaisen sosiaaliturvan aukoista ja diakoniatyön kohdentumisesta. Hakapaino. Helsinki
- **Karppinen**, Kalle & Kainulainen Sakari & Saari, Juho & Hyrkkänen, Kirsi & Kaipainen Kirsi 2013: Ruoka-apu Mikkelissä - Selvitys leipää jonottavien ihmisten hyvinvoinnista. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. D, Työpapereita.
- **Karjalainen**, Jouko & Saranpää, Usko 2002: Havaintoja huono-osaisuudesta. Stakesin ja SPR:n neljäs huono-osaisuusselvitys. Gummerus, Helsinki.

# LÄHTEET JATKUU..

- **Koivula**, Ulla-maija & Ohisalo, Maria & Saari, Juho 2013: Kyselytutkimus ruoka-avusta Tampereella "Tää on Tampereen paras paikka." Tietotuotannon ja laadunarvioinnin julkaisuja. D6/2013
- **Riches**, Graham 2008: Ruokapankit ja oikeus ruokaan. Teoksessa Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko & Lehtelä Kirsi-Maria & Silvasti, Tiina (toim.): Toisten pankki. Ruoka-apu hyvinvointivaltiossa. Gummerus. Helsinki, 23 - 43.
- **Siiki**, Anna-Maria 2008: Myllypuron ruokajono – esimerkki hyvinvointiköyhyydestä. Teoksessa Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko & Lehtelä Kirsi-Maria & Silvasti, Tiina (toim.): Toisten pankki. Ruoka-apu hyvinvointivaltiossa. Gummerus. Helsinki, 127 - 161.
- **Silvasti**, Tiina 2008: Elintarvikejärjestelmä globalisoituu – ruokaturvasta yksityinen liikesuhde. Teoksessa Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko & Lehtelä Kirsi-Maria & Silvasti, Tiina (toim.): Toisten pankki. Ruoka-apu hyvinvointivaltiossa. Gummerus. Helsinki, 5 - 22.
- **Särkelä**, Riitta & Eronen, Anne (toim.) 2007: Perusturvan pulmat ja uudistamisen vaihtoehdot. Hakapaino. Helsinki.
- **Turunen**, Saija & Ohisalo, Maria & Petrovskaja, Vlada & Tukiala, Anna- Kaisa 2012: Kuka käy leipäjonossa? Pääkaupunkiseudun ruoanjakotutkimuksen tuloksia. Soccan työpapereita 2012:1
- **Vaarama**, Marja & Moisio, Pasi, Karvonen, Sakari (toim.) 2010: Suomalaisten hyvinvointi 2010. Yliopistopaino, Helsinki
- <http://www.uef.fi/fi/yhka/hyvinvointivaltion-pohja-vuotaa>.